ווען מר. פרומין, מר. פרוזער, מר. סענדערזאן און מר. קאוואלזאן. מיט דער צייט הויבט מען אן רעדען וועגען קויפען אן אייגענעם פלאץ פאר א תלמוד תורה און א קלאב רום. דער דאמאלסדיגער אויפזעהער אויף דער תלמוד תורה מר. פיערס האט אויסגענוצט זיין אמט און איבערגעמאכט פון דער ציוניסטישער תלמוד תורה א תלמוד תורה דעיר וויניפעג. די ציוניסטען איז געווען שווער צו בעזארגען די תלמוד תורה, האבען זיי ניט פראטעסטירט און זי איבערגעגעבען אין די הענט פון דער שטאדט אונטער דער השגחה פון מר. פיערס. אין דער זעלבער צייט האבען אויך די סאציאליסטען און אנארכיסטען זיך פעראייניגט צו גרינדען א לייבערערי. עס זיינען אויך געקומען טעריטאריאליסטען און געגרינדעט א לייבערערי. יעדע פארטיי האט געזוכט צו האבען דעם עולם אויף איהר זייט, האט מען געבראכט לעקטשורערס, פעראנשטאלטעט דיסקוסיאנען. און דער עולם האט געגעבען געלד אויף אלעס. באלד ווערט דא אויך און אפטהיילונג פון ארבייטער רינג. מוז מען ווייטער געלד, מאכט מען ווידער קאנצערטען, בעלער, טהעאטער פארשטעלונגען. מען נוצט אויס יעדען ‚טאלאנט'. דאס האט געפיהרט צו דער גרינדונג פון דעם ‚פראגרעסיוו דראמאטיקל קלוב' וואס האט עקזיסטירט א יאהר און א האלב און האט אויפגעפיהרט פאר דער צייט א היפשע ביסעל ליטעראַרישע פיעסען. דער בענעפיט פון דיזע אלע פארשטעלונגען איז געגאנגען פאר פערשיעדענע צוועקען פון די לאקאלע פעראיינען.

(פארטזעצונג פאלגט).

נייעס פון אידענברידזש

(פון אונזער קארעספאנדענט).

מיט מר. מאקס רייזין, איינער פון די ערשטע פיאנערען, האט פאסירט אן אומגליק: ארבייטענדיג אויף א געדונגענעם פארם 4 מייל פון דער היים און לאזענדיג זיינע פערד אין שטאהל איז ער אוועק עסען דינער צו א שכן. קומענדיג צוריק האט ער געפונען דעם שטאהל אין פלאמען. מר. רייזין האט נאך געטרייעט ראטעווען זיינע 3 פערד מיט הארנעס, אבער ליידער איז זיין ארבייט געווען אומזיסט. ער האט זיך קוים ארויסגעכאפט מיט'ן לעבען, דערצו איז ער געווען זעהר שטארק צוברענט. אלע אידישע פארמערס האבען פערזעצט זיין קראפ און דורך דאס גוטע מענעדזשמענט פון סעם וויקער איז די גאנצע ארבייט געטהאן געווארען אין איין טאג.

* * *

מיר זיינען יעצט ביזי: מען האקט די בוימער און מען שארפט שוין די אקערס אויף צו ברעכען נייע לאנד. אחד המרבה ואחד הממעיט, אבער ברעכען מוז מען אביסעל.

אונזערע קראפס זיינען פארלויפיג ניט שלעכט, אבער עס איז שוין אביסעל טרוקען: מיר נויטיגען זיך אין רעגען.

* * *

צום ערשטען מאל פאר די לעצטע 3 יאהר איז געווארען שלום ביי אונז אין קאלאניע, מען האט זיך גענומען עפעס טהאן פאר'ן בענעפיט פון דער קאלאניע. מען האט אויפס-ניי ארגאניזירט די היברו פארמערס אסאסיאיישאן מיט א נייע קאנסטיטושאן, מיט נייע אפיסערס. און אין פארלויף פון גענויע 3 מאנאטען איז דער פינאנציעלער צושטאנד פון פריין נעשטעלען מעהר ווי מיט 100 דאלאר. מען האט אוועקגעלענט אן א זייט און אבגעמעקט פריוואט אינטערעסען און זיך גענומען פאר קהל'שע אינטערעסען. מיר האבען יעצט געארדערט טוואין 4,000 פונט פאר אלע אידען וועלכע מיטקריגען עס מיט א סענט ביליגער אויף'ן פונט ווי יעדער וואלט עס געקויפט פריוואט. מי יתן אז דער אחדות זאל האלטען לאנג.

* * *

סאסקאטשעוואנער עלעקשאן רודערט אין אידענברידזש. רעדנער קומען, מען זאגט צו גליקען, מען בעט זיך, מען טענה'ט, אבער מיר ווייסען אויסצונוצען דעם מאמענט. מען פיקסט אונז יעצט דעם וועג אויף א שטח פון 17 מייל און אידען זיינען די פארלייטע — ראוד באסעס — ווייל... ווייל אידענברידזשער פאלינג סטיישאן געהט האבען 129 וואוטס, כן ירבו. א וויניפעגער פאלישען וואלט שוין געקענט מאכען שעהנע עטליכע דאלאר. נור ניט זוכה...

* * *

אונזער שוהל און די לייברערי איז שוין באלד געענדיגט, אבער לעדיגע ווענט אומעטום. ניטא מיט וואס איינצוארדנען אינעווייניג. אין הקומץ משביע את הארי.

י. ל. וויקער.

א. גארעליק.

דער גרויסער טאג.

(ערינערונג.)

עס איז געווען מאי, דער זומער גארטען איז געווען פערוויקעלט אין א גרינעם מאנטעל, א פריש ווינטעל האט געבלאזען צווישען די בוימער, די בלעטער האבען ווי גערעדט שטיל און די שטערען האבען אראבגעקוקט פון בלויען הימעל.

איך און מיין חבר בארים זיינען געזעסען אין גארטען און גערעדט וועגען אונזערע עקזאמענייישאנס וועלכע ענדיגען זיך שוין באלד און פון קאנקיל וואס קומט באלד אן. מיר זיינען געווען פערטיעפט אין די פלענער פון קומענדען פיק-ניק פון אונזער גימנאזיע.

האסטיג איז צו אונז צו אבראשא מיט א אידישער צייטונג אין האנד און מיט א מאדנעם קול האט ער אויסגעשריען: — ‚געהמט לייענט, זיי זיצען זיך גאר רוהיג?!' איך האב א בליק געטהאן אויף אבראשא'ן, זיין געזיכט איז געווען בלאס און אין גאנצען האט ער געציטערט ווי אין פיבער. — ‚לייענט, הירצל קומט מארגען!'

— הירצל?! — האבען מיר אויסגעשריען — עס איז אונמעגליך!

איך בין געווארען זעהר נערוועז און מיינע הענט האבען געציטערט. איך האב גענומען די צייטונג און געלעזען פאלגענדעס: — ‚הירצל קומט מארגען קיין ווילנא, וועט פערזאמען עטליכע שטונדען, נאכהער וועט ער פאהרען צום צוג וואס געהט אב נאך ליבאווע'.

איך בין געבליבען זיצען ווי צומישט: הירצל אין ווילנא? פון וואנען? פון וואו?

מיין חבר בארים האט זיך אויפגעהויבען און פרעהליך אויסגעשריען: — נו, מען דארף זיך גרייטען!

— איך וועל לויפען אנזאגען אלע חברים פון גימנאזיע — האט געענדיגט אבראשא און איז אוועק.

מיר זיינען ארויס פון גארטען. אויף דער שמאלער גאס האבען מיר שוין בעגעגענט פיעל פון אונזערע, זייערע פנים'ער האבען געשטראהלט פון פרייד — פריינדע — האבען עטליכע אויסגעשריען — מארגען דארפען מיר בעגעגענען דעם גרויסען אידישען העלד, מארגען קומט צו אונז הירצל!

אלע זיינען געווען אויפגערעגט, לוסטיג און פרעהליך. הירצל האט אריינגעשטראמט אין אונזערע יונגע קערפערס רוקשענדע כוואליעס פון לעבען. מיר האבען באלד געמאכט אלערליי קאמבינאציעס ווי דורכפיהרען דעם גרויסען יום טוב. באלד אבער האט א טרויעריגער געדאנק אויפגעבליצט אין אונזערע מוחות: נו, און די רוסישע פאליציי? וואס וועט זי זאגען? וועט זי חלילה ניט צושטערען די גאנצע שמחה?

* * *

איינס אזייגער איז געווען ווען איך האב זיך געלעגט שלאפען, אבער שלאפען האט מען ניט געקענט. מען קען ניט שלאפען ווען דאס הארץ איז וואכענדיג, ווען עס קלאפט און רייסט זיך אין דרויסען. און ווען עס האט נור געשאריעט אויף טאג זיינען מיר שוין געווען אין גאס. עטליכע און פיערציג פון אונזער גימנאזיע און צוואנציג פון אנדערע גימנאזיעס האבען גענומען אנטהייל אין דער שמחה. אלע פרעהליך, לאבענדיג. אונזערע נשמות זיינען געווען פול מיט פרייד און גליק. אלעס אין גאס איז געווען איינגעהילט מיט א זיסען מארגען דרעמיל, א פריש, סונ־ט'ר ווינטעל האט געפאכט און געבלאזען.

אויף'ן וועג בעגעגענען מיר ר' יעקב דעם דין. מיר האבען איהם אלע ליעב געהאט, שטענדיג איז ער גוטמוטהיג, צו יעדער צייט האט ער געהאט א שעהנעס, א געלונגענעם וויץ, א גוטען משל, א גלייכווערטיל. ער איז אנגעטהאן שבת'דיג מיט דער סאמעטענער קאפאטע און זיידענעם גארטעל, דאס שבת'דיגע היטעל און מיט'ן טלית און תפילין אונטער'ן האנד האט ער זיך געפעדערט גאנץ פריה היינט אין שוהל אריין.

— גוט יום טוב, שקצים! — מאכט ער צו אונז — קומט מיט מיר אין שוהל אריין דאווענען פריהער. היינט וועלען מיר מאכען בקיצור, קיין תחנון וועלען מיר ניט זאגען, ס'איז היינט יום טוב ביי אידען. קומט חברה!

מיר האבען איהם נאכגעפאלגט.

ווען מיר זיינען ארויס פון שוהל איז שוין די זון געווען הויך אין הימעל. מיר אלע זיינען געגאנגען און געשוויגען, נור ר' יעקב האט גערעדט וועגען הירצל'ען און געבראכט ראיות פון דער גמרא און מדרשים אז הירצל איז געוויס משיח בן יוסף.

מיר זיינען צוגעקומען צו דער פלאטפארמע. פון דער הויך האט געפאקט די זונן און געבאדעט יעדען מיט שווייס.

לאנג האבען מיר ניט געווארט. דער גלאק האט געקלונגען דעם 3טען מאל, דער צוג האט זיך אנגעהויבען לאנגזאם אבצושטעלען. די פלאטפארמע איז פול געווארען מיט טויזענדער מענשען. אלע האבען געקוקט מיט פערוויירטע אויגען אין די פענסטער פון די וואגאנעס. באלד האבען מיר א י ה ם דערזעהען. זיין געטליך געשטאלט איז געשטאנען נעבען אונז, זיינע טיעפע שווארצע אויגען האבען געקוקט אויף אונז.

— ‚יחי הירצל!' — האט געשטורעמט פון אלע זייטען. — ‚תחי ארץ ישראל!' — האבען געדונערט טויזענדער קולות. קיינער האט ניט געקענט אראבנעהמען די אויגען פון דעם וואונדערליכען פנים, פון דעם פערטראכטען פערחלום'טען געזיכט.

פארשטעהער פון פיעל ארגאניזאציאנען האבען איהם בעגריסט, די פני העיר האבען איהם דערלאנגט א ספר תורה, ברויט און זאלץ, נאכהער זיינען מיר צוגעגאנגען, געבענשט איהם בברכת ציון און פארגעשטעלט אונזערע חברים. הירצל האט צו אונז גערעדט דייטש.

פלוצים האט אונזער אלטעטשקער דין ר' יעקב זיך דורכגעשפארט צווישען די טויזענדער מענשען צו הירצל'ן, איהם געגעבען ‚שלום עליכם' און אויפהויבענדיג זיינע דארע הארינע הענט צום הימעל האט ער אנגעפאנגען הויך אויף'ן קול: ‚ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה', נאכהער האט ער זיך געווענדעט צום עולם: גוט יום טוב, גוט יום טוב אידען!

מיר האבען דערפיהלט דאס שטיק פייער וואס דער אלטער האט ארויסגעווארפען פון זיין מויל און האט בעצונדען אלע הערצער. ס'האט יעדען א ריהר געטהאן און טויזענדער קולות האבען געענטפערט: גוט יום טוב, גוט יום טוב!

איך האב געקוקט אויף הירצל'ען. זיינע אויגען זיינען געווען טיעף ווי די אונענדליכע עווינקייט. זיי האבען יעצט געגלאנצט מיט טרעהרען און אויף זיין שעהן געזיכט האבען אראבגעקאפעט צוויי טראפענס.

הירצל און טרעהרען?! — האב איך געטראכט — וואס בעדייטעט דאס?

* * *

הירצל האט זיך געזעצט אין קארעטע און מיר זיינען נאכגעגאנגען. די רוסישע פאליציי איז אומגעלאפען ווי פערסם'ט און געבעטען ס'זאל זיך צונעהן, נור קיין זאך האט אונז ניט געקענט אבטרייסען פון הירצל'ען. ס'איז ניט מעגליך געווען זיך אבצורייסען. אזא צויבערהאפטיגע קראפט האט געהאט אין זיך דער מענש.

הירצל האט ארויסגעשטעקט זיין קאפ פון קארעטע און זיינע אומעטיגע אויגען האבען די גאנצע צייט געקוקט אויף אונז. די קארעטע האט זיך אבגעשטעלט און הירצל האט אונז געבעטען אומקעהרען זיך.

* * *

עס איז שוין געווען דונקעל ווען מיר האבען זיך אומגעקעהרט. די זון האט זיך שוין לאנג געזעצט. בארים האט אונז דערמאהנט אז מיר האבען א גאנצען טאג קיינער גאר ניט געגעסען.

— יא, ריכטיג, א גאנצען טאג ניט געגעסען!

קומענדיג אהיים האב איך ניט געגעסען און ניט געשלאפען יענע נאכט. עפעס איז געווען זעהר שווער אויף'ן הארצען.

* * *

פיעל יאהרען זיינען אוועק אין דעם תהום פון לעבען, פיעל וואסערען זיינען פערלאפען און דער איינדרוק פון דעם טאג איז נאך ניט אויסגעמעקט געווארען פון מיין זכרון.

אונזערע חברים זיינען יעצט אלע צוזייעט און צושפרייט: בארים אין ארגענטינא, אבראשא אין אויסטראליען און איך אין קענעדא. דאך ווייס איך קלאהר אז אונז אלעמען פעראייניגט דער גרויסער טאג פון הירצל'ס בעזוך אין ווילנא.

ג. א. מאטשעט.

זשיד.

אויס דעם רוסישען פון מ. ק.

2.

אריטער, עלענדער גורוויץ! ניט אומזיסט האט זיך אראבגעבויגען זיין קאפ, ניט אומזיסט האבען זיך פערפלאמט זיינע באקען. ניט מורא, ניט שרעק איז געווען די אורזאכע פון דעם: פון אונזערט וועגען האט ער קיינמאל ניט געצווייפעלט צו ריזיקירען מיט וואס נור ס'איז ניטיג, אפילו מיט'ן קארצער און מיט ביידע אויסגעשטארקטע אויערען וועלכע זיינען דוכט זיך ווי בעשאפען געווארען צו דעם... פאר'ן קלאס?! וואס רעדט איהר? ס'איז דאך ניט קיין קלייניקייט. נור וואס טהוט מען מיט אנטאן אנטאנאוויטש'ן? אך, אנטאן אנטאנאוויטש האט דאך איהם אזוי ליעב. ער גלויבט איהם אלעס, און ביי איהם גנב'ענען, איהם אזוי מיאוס בעליידיגען... איהם?.. ניין, דאס האט זיך איהם פארגעשטעלט עפעס איבער די כוחות, עפעס העכער פון אלעמענס ווילען. נור צוריק פון דער אנדער זייט ‚דער קלאס', אָ, דוכט זיך אין די צוויי ווערטער איז פאראן א סך, א סך אויף צו פערענדערען דעם בעסטען געטרייעסטען און איבערגעגעבענעם מענשען.

דוד גורוויץ איז געגאנגען אראבגעלאזט דעם קאפ, ער האט אויף קיין זאך ניט געקוקט, נור שטארק קלאפעט כי נאז; אין זיין הארץ איז פארגעקומען א שטארקע מלחמה וועלכע איז זעהר אפט אויסגעפאלען נור איהם, דעם ארימען שילער, נור אויף זיין חלק, ווייל ער איז געווען א איד. אמת טאקע, מיר האבען איהם ליעב געהאט, נור עפעס אנדעריש ווי מיר האבען ליעב געהאט איינער דעם צווייטען, ווי מיר האבען ליעב געהאט אונזערע ‚איינענע'. פאר אונז איז ער טאקע אלין געווען א ‚זשיד'. ער איז דאך פארט ניט ‚מיר', נור עפעס אנדערש, עפעס אין איהם מישט זיך אויס אביסעל ‚מיר' און אביסעל ניט ‚מיר', נור ווי די מעשה איז, קיין ‚איינענער' איז ער אוודאי ניט. און וואונדערבאר: פאר די איבעריגע ‚זשידעס' אין שטאדט איז ער אויך ניט געווען קיין ‚איינענער', נור א משומד, א רשע, ווייל ער פלעגט שערען די פאות, שרייבען אום שבת און זיין א חבר מיט די גוים. ביי אונז איז ער ניט געווען פערעכענט פאר קיין ‚איינענעם' און דארט אויך ניט קיין ‚איינענער'. מען פלעגט איהם שלעפען אהין און אהער און אין דער זעלבער צייט פלעגט מען איהם אבשטויסען סיי פון דאנען סיי פון דארטען. זיין גוטער פרעהליך פנים האט אלעמען שטארק ליעב געהאט, גלייך מוחל געווען אלעמען און טאקע נור דער פנים פלעגט איהם רעטען פון פיעל שלעכטס. אונז פלעגט ער שטענדיג חזר'ען איינס: ‚וואס איז זשיד? א זשיד איז דען קיין מענש ניט, האָ?! און אז א איד איז טאקע א מענש פלעגט ער אונז שטענדיג איבערצייגען אויף יעדער טריט מיט זיין ליעבשאפט, מיט זיין ווייכקייט. יענע אידען פלעגט ער פעראיכערען אז ניט אלע ‚גוים' זיינען שלעכט, אז זיי האבען אויך א מענשליך הארץ, אז זיי שעצען מענשען נאך זיינע מעשים און פעדיענסטען, ניט קוקענדיג צו ער איז א איד צי ניין. נור אזוי ווי דארט אזוי אויך ביי אונז האט זיין מוסר געבראכט גאר ווייניג נוצען, מען האט איהם ניט געגלויבט און ניט פערשטאנען, מען האט איהם גאר ניט געוואלט גלויבען; אין זיינע רייד האט געגלויבט נור ער איינער אליין, ער וועלכער איז געווען כמעט פרעמד דא און דארט. אט איבער דעם טאקע האט זיך אפט זיין הארץ שיעור ניט צוריסען אויף צוויי, פון וועהטאג.

אויך איצט האבען צוויי כוחות געשלעפט זיין קינדערש הארץ אין פערשיעדענע זייטען. פון איין זייט ‚מיר' און פון דער צווייטער... פון דער צווייטער זייט אנטאן אנטאנאוויטש. ער קאלופעט די נאז, גאר ניט זעהענדיג און ניט הערענדיג. אט ענטשליסט ער זיך און אט קווינקעלט ער זיך. נור ענדליך האט ער זיך פארט ענטשלאסען. ער האט זיך ענטשלאסען צו רעטען זיינע חברים און אויך בלייבען ריין ביי זיין לעהרער.

3.

אנטאן אנטאנאוויטש איז ווי א קויל אריינגעפלויגען אין קלאס. זיין פנים האט פרעהליך געשיינט, זיינע אויגען האבען געשטראהלט און געאטהעמט גאר ניט ווי געוועהנליך, זיינע באקען זיינען געווען רויטליך און אין גאנצען איז ער געווען עפעס אויפגעלעבט. ער איז ארומגעלאפען הין און צוריק רייבענדיג פרעהליך די הענט. ער האט זעהר ניט ליעב געהאט זיינע שילער און דעריבער טאקע איז ער געווען שטארק צופריעדען וואס ער האט צוגעקלעהרט אזא שווערע זאדאטשע וועלכע זיי וועלען אוודאי ניט מאכען. ער האט נאך איבערגעזאגט די מוראדיגע זאדאטשע און דער קלאס האט שטארק אנגעהויבען סקריפען מיט די פעדערס אונטער זיין שטרענגען קוק וועלכער האט שטארק נאכגעשפירט אלעמען אז קיין קאפ זאל זיך חלילה ניט אנבויגען צום צווייטען, אז קיינער זאל ניט כאפען א קוק ביי א שכן וואס זיצט נעבען איהם.

נור אומזיסט, אלע זיינען געזעסען גלייך און רוהיג און דוקא ניט ווי געוועהנליך האט מען זיך פרעהליך, לוסטיג א נעהם געטהאן צו די פעדערס און ניט טראכטענדיג, ניט אבשטעלענדיג זיך האבען אלע עפעס שנעל געשריבען אין די העפטען.

עס האט א קלונג געטהאן דאס גלעקיל. אלע העפטען זיינען ביי אונז צוגענומען געווארען און עס האבען זיך אנגעהויבען ציהען פאר אונז שווערע טעג פון ערווארטונג: טעג אין וועלכע עס זיינען אזוי ווי מייז ארומגעקראכען און געקראצט אונזערע יונגע הערצער, פיהלענדיג עפעס ניט קיין גוטס. דוד גורוויץ דער אריטער ‚זשיד' איז ארומגעגאנגען אזוי ווי מען וואלט איהם אין וואסער אריינגעלאזט. מיר האבען גוט געוואוסט אז אלע האבען אנגעשריבען די זאדאטשע אהן איין גרייז, נור שוין צו שפעט האבען מיר זיך ארומגעזעהן אז דאס איז טאקע דער גאנצע אונגליק. די זאדאטשע איז געווען זעהר א שווערע און מיט אמאל האבען אפילו די ערנסטע שילער זי ריכטיג אנגעשריבען.

(פארטזעצונג פאלגט).